

Orangutangen - har skogsmänniskan en framtid

Elin Willborg

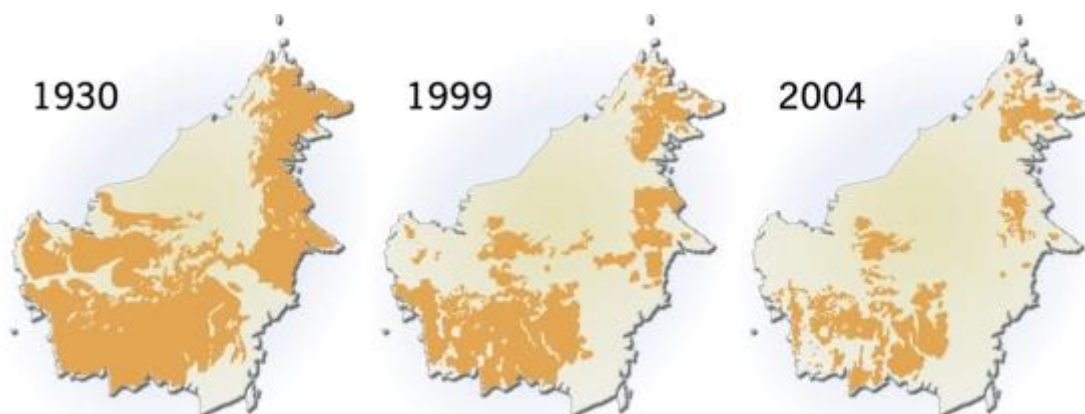
Populärvetenskaplig sammanfattning av Självständigt arbete i biologi VT 2010-05-12

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Från att ha varit en primat som existerat i stora delar av Asien finns nu endast några tusen orangutanger kvar på Borneo och Sumatra. Som den enda trädlevande människoapan har den sett sitt habitat, regnskogen, försvinna i en allt snabbare takt de senaste hundra åren, mycket beroende på anläggandet av palmoljaplantage. Att vi människor ligger bakom dessa apors försvinnande råder det knappt ingen tvekan om, men hur allvarligt är läget? Och vad kan vi göra för att förhindra utrotningen av en av våra närmaste släktingar?

Orangutangen och Indonesiens övärld

Det ser mörkt ut för de två orangutangarterna då de enda ställen på jorden där de fortfarande finns kvar exploateras i allt snabbare takt. Sedan 1900-talets mitt har närmare 80 % av deras habitat försvunnit och antalet Borneo-orangutanger (*Pongo pygmaeus*) uppgår nu till 30 000 – 40 000 individer och Sumatra-orangutangen (*Pongo abelii*) till 4000 – 6000 individer. Denna tillbakagång kan med lätthet spåras tillbaka till allt mer ihållande mänsklig aktivitet på öarna, såsom tjuvjakt, handel, storskalig illegal avverkning av skogar samt brännande av avverkade områden som beredning för jordbruk i större eller mindre skala. Om man håller dagens avverkningstakt kommer 98 % av all ursprunglig skog att vara borta år 2020 enligt beräkningar. Orangutangen på Borneo är numera klassad som starkt hotad (EN) medan den på Sumatra är klassad som akut hotad (CR), och röster höjs om att om inga åtgärder sätts in inom en snar framtid kan orangutangen mycket väl bli den första av våra nu levande människoapsarter som dör ut.

Figur 1. Orangutangens utbredning (orange) på Borneo från 1930-2004 (Kartograf: Hugo Ahlenius. UNEP/GRID-Arendal).

Plantage

Det största hotet mot ett bevarat och livskraftigt habitat är idag anläggandet av palmolja-plantage. Palmolja används i väldigt många olika produkter och säljs för otroliga summor världen över. Det faktum att oljan både är billig och tålig har lett till att några av världens största ekonomier och länder såsom Kina och Indien fokuserar sina inköp av vegetabiliska oljor nästan enbart på den. Anledningen till att dessa plantage anläggs i just Malaysia och Indonesien beror både på deras läge och klimat, samt att de är oerhört kostnadseffektiva när det kommer till storskalig produktion. För att kunna anlägga ett plantage behöver man odlingsbar mark vilket man får genom att först rensa marken från skog och sedan bränna den (figur 2). Problemet med detta är självklart att orangutangerna, som världens enda trädlevande människoapa, förlorar sitt habitat, men också att bränderna ibland blir okontrollerbara samt börjar färdas under mark för att sedan bryta ut på ställen den inte var fokuserad till från början. Bränd mark har även en större benägenhet att börja brinna igen än obränd mark. Både Borneo och Sumatra har de senaste åren haft stora problem med skogsbränder och 1983 och 1998 brann upp till nittio procent av nationalparken Kutai upp med följden att dess orangutangpopulation sjönk från 4000 individer till 500.

Figur 2. Område i Sarawak, Borneo, som avverkats och sedan bränts för att ge plats åt ett palmolja-plantage (foto: Mattias Klum. National Geographic).

Vad detta innebär för orangutangen

I och med att orangutangens livsmiljö så drastiskt minskar uppstår problem efter problem för arten då den på många sätt är beroende av att öarna behåller sin vegetation. En av anledningarna till oro är att orangutangen till skillnad från de andra tre människoaporna inte är ett flockdjur utan, för ett otränat öga, lever helt solitärt. Sanningen är visserligen att det finns sociala konstruktioner såsom att de vanligtvis bosätter sig i ett överlappande mönster med honor i relativ närhet till en enligt henne passande hane. Denna relativa närhet skulle nog av de flesta inte klassas som någon vidare närhet alls då en hona och en hane likväl måste kalla samt leta reda på varandra före parning, ett faktum som ligger dem i fatet när skogen försvinner eftersom de försöker undvika att förflytta sig på marken. Den enda egentliga gruppen som existerar hos orangutanger är en hona med en unge. Det finns arter med relativt kort generationstid som har förmågan att kunna återhämta sig från större händelser på ganska kort tid. Orangutangen är inte en av dem. De kan bli 50 - 60 år och får endast en unge åt gången och det med ett mellanrum på uppemot åtta år och har, förutom sin låga reproduktionstakt, visat sig vara exceptionellt känsliga för förändringar. Reproduktionstakten är den långsammaste av alla människoapors och de blir sällan könsmogna innan nio års ålder. Orangutangen lever även i träden och går som sagt sällan ner på marken (figur 3). Detta gäller än mer för individerna på Sumatra då det finns tigrar där.

Figur 3. Orangutanghane i träd (foto: David Lawson. WWF-UK)

Orangutanger skulle i stort sett kunna leva hela sina liv i träd utan att en enda gång sätta foten på fast mark då en stor majoritet av deras föda växer uppe i trädkronorna, såsom frukt och bär. De är dessutom väl anpassade till ett liv i träden med oerhört böjliga lemmar och stortår som fungerar och kan greppa som tummar. Även nätterna spenderas i träd där ett nytt sovställe byggs varje natt. Att orangutangen är ett relativt långsamt djur gör det lättare för tjuvjägare att antingen skjuta dem för att sälja som bush meat eller att döda enbart honor med avkomor för att sedan sälja avkomman. En orangutangunge kan man idag få såld för dyra pengar.

Vad görs och kan vi göra mer?

Både den indonesiska regeringen på Sumatra och den på Borneo, samt även den malaysiska på Borneo, har vidtagit åtgärder för att skydda och bevara inte bara orangutangen utan även andra djur- och växtarter från utrotning. Detta genom att ha skärpt både koll och uppföljning vid illegal avverkning, något som dock har visat vara svårt då ju mer man avverkat desto mer av skogen kommer man åt på grund av de timmervägar som anlagts. Dessa timmervägar gör det även lättare att komma in i skogen med målet att döda eller få tag på orangutanger eller andra vilda djur eller växter. Både Indonesien och Malaysia är medlemsländer i CITES (Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) och eftersom orangutangen är listad i konventionens appendix I, som täcker bara de mest utrotningshotade arterna, får internationell handel med orangutanger enbart ske vid exceptionella omständigheter. Eftersom CITES regler bara gäller länder emellan och inte när det kommer till handel inom ett medlemsland har Malaysia och Indonesien egna lagar som reglerar sådan handel. Lagarna mot handel fungerar, trots goda intentioner, inte optimalt. Som exempel kan man ta Taiwan som importerar hundratals orangutanger per år för att sälja dem som husdjur.

Det finns många organisationer och grupper, både i och utanför regeringssammanhang, som arbetar för att säkerställa orangutangarternas fortsatta vilda existens i den Indonesiska övärlden. Några av dem fokuserar på roten till problemen och jobbar för fler åtgärder kring illegal avverkning, bättre hantering och certifiering av virke, samt försöker främja en hållbar odling av palmolja. Vissa andra jobbar ihärdigt med rehabilitering av orangutanger på plats.

Mer information

För mer information om orangutangen och dens nuvarande situation rekommenderas följande läsning:

Nantha HS, Tisdell C, 2009. The orangutan-oil palm conflict: economic constraints and opportunities for conservation. *Biodiversity and Conservation* **18**: 487-502.

United Nations Environment Programme, UNEP/UNESCO, 2007. The last stand of the orangutan – State of emergency: Illegal logging, fire and palm oil in Indonesia's national parks. PDF-dokument: http://www.unep-wcmc.org/resources/PDFs/LastStand/orangutanreport_1to11.pdf. Hämtad 2010-05-20

Wilcove DS, Koh LP, 2010. Addressing the threats to biodiversity from palm-oil agriculture. *Biodiversity and Conservation* **19**:99-1007.

WWF, 2010. Orangutans.

http://wwf.panda.org/what_we_do/endangered_species/great_apes/orangutans/. Hämtad 2010-05-20.

Willborg E, 2010. Orangutangen – har skogsmänniskan en framtid? Självständigt arbete i biologi, 15hp. Uppsala Universitet.